

Ritual

Mihić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:214521>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI

NASTAVNIČKI ODSJEK

Lucija Mihić

RITUAL

Diplomski rad

Studijski program: Diplomski sveučilišni studij likovna kultura, smjer: nastavnički

Predmet: Grafika i primijenjena grafika

Mentorica: red. prof. art. Ines Krasić

Suradnica: mag. hist. art. i phil. Sunčica Ostoić

Zagreb, rujan 2021.

Zahvaljujem se svojim mentoricama prof. Ines Krasić, Sunčici Ostoić i asistentici Ivi Ćurić na strpljenju, pomoći i vodstvu pri izradi ovog diplomskog rada. Hvala Goranu Škofiću na podršci i prenesenom znanju. Hvala Steli Mikulin na motivaciji i višesatnim razgovorima o umjetnosti, našim idejama i planovima u tom području i njihovim realizacijama.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. DEFINICIJA I PODJELA RITUALA.....	5
1.1. Sakralni i profani rituali.....	6
1.2. Osobni rituali.....	9
2. RITUAL I UMJETNOST.....	10
3. KONCEPCIJA I IZVEDBA RADOVA.....	14
3.1. <i>Arhiv sjećanja</i>	14
3.2. <i>Rewind (Premotavanje)</i>	16
3.3. <i>Registrator rituala</i>	19
4. Popis literature.....	23
5. Popis ilustracija.....	24

UVOD

Ciklusom umjetničkih radova na temu rituala predstavljam rezultate procesa istraživanja, otkrivanja i pridavanja značaja osobnim ritualima. Motivi i prakse proizašle iz moje svakodnevice postaju poticaji i izvor su nadahnuća za kreativna rješenja u različitim vizualnim medijima. Unutar zajedničkog tematskog okvira do sada su izvedene dvije video instalacije i jedna umjetnička knjiga, a započeto namjeravam nastaviti kroz daljnju umjetničko-istraživačku praksu.

Krenuvši od vlastite potrebe za pridavanjem dubljeg značenja aspektima svakodnevice, kao što su trčanje i ispijanje kave, koji postaju moji rituali, ali i prakse koje integriram u vlastito umjetničko djelovanje, namjera mi je da gledatelji u umjetničkim radovima pronađu vezu sa svojim osobnim ritualima i, u konačnici, uvide njihovu vrijednost i svrhu.

1. DEFINICIJA I PODJELA RITUALA

Ritual se definira kao sveprisutna ljudska praksa i aktivnost ponavljanja simboličkih postupaka s ciljem uspostavljanja veze između duhovnog i tjelesnog, te pokretanja osobne i društvene energije; predstavlja niz simboličkih radnji koje, mogu potencirati duhovno zacjeljivanje, pomicanje vlastitih spoznajnih i, posljedično, iskustvenih granica. Ritual odgovara kontekstu namjere i značenja iz kojeg nastaje. Mehanizam je integracije i usuglašavanja mišljenja i djelovanja, sredstvo kojim se spajaju dva opozicijska pojma (etos i svjetonazor) na tzv. *pozornici*, mjestu obavljanja rituala. Osim sinkronizacije duše i tijela, ritual naglašava potrebu za pridavanjem značenja transcendentalnim aspektima života. Povezuje naizgled neobično s običnim, generira emocije koje se vežu s vizualnim prikazima i posljedično tvore simbole. Prolaskom vremena rituali postavljaju temelj stupovima civilizacije: vjеровanjima, razmišljanjima, moralu, kulturi...

Izvršenje rituala zahtijeva temeljitu i posebnu pripremu, a karakteriziraju ga repetitivne radnje i ustaljene geste koje omogućuju prijelaz iz poznatog u nepoznato. Primjer prijelaza iz poznatog u nepoznato su rituali prijelaza i rituali obrane. **Ritualni prijelaza** označavaju prelazak iz jedne dobne skupine u drugu (najčešće u adolescenciju), a **ritualni obrane** odvajanje i obranu određene skupine od negativnih sila, na spiritualnoj ili psihološkoj razini (strah, tjeskoba, nemir, itd.).

Nastankom **vjerskih rituala**, kao što su vjenčanje i misa, pojačan je i razvoj različitih društvenih, **sekularnih rituala**. Primjeri takvih su olimpijske igre, koncerti, parade, razni politički i vojni rituali, festivali, itd. Obiteljski rituali, rituali parova, psihoterapijski rituali i sl. spadaju u kategoriju **osobnih rituala** koji predstavljaju važan segment života pojedinaca. Pomažući im u definiranju vlastitog identiteta, oni postaju dio osobnih uvjerenja te oživljuju i daju značaj mnogim trenucima života.

Ritualni se mijenjaju s vremenom, nisu statični. Prilagođavaju se i rekonstruiraju, razvijaju ili nestaju. Transformacijama su podložne sve vrste rituala. To ukazuje na liberalnost rituala, to jest na slobodu pojedinca da bilo kojoj radnji pridoda ritualni značaj. Upravo liberalnost rituala omogućuje usporedbu ritualnih aktivnosti drevnih civilizacija i današnjeg društva te

pronalazak mnogih sličnosti u njihovoj svrsi.¹ Mnogi rituali kroz prošlost, ali i danas, iskazuju važnost ritualnog vremena i prostora. To se očituje u izgradnji hramova i njihovim posvećivanjem božanstvima ili spiritualnim silama kao i posvećivanju ostalih mjesta i struktura koje simboliziraju i označavaju prostor i vrijeme u kojima se provode rituali.² Vremenska karakteristika rituala naziva se *sveto vrijeme*, a mjesto održavanja rituala *sveti prostor*.

Osim prostora i vremena, simbolički elementi koji utječu na prijenos ideja i značenja mogu biti ikone, molitve, položaji tijela te pokreti koji se oponašaju ili koji metaforički prikazuju cilj rituala. Najučestaliji oblici prenošenja poruka u ritualima su riječi i aktivnosti kao što su liturgijska čitanja, javni govori, kretnje i geste (npr. kod krštenja djece ili drugih sakralnih uobličena ritualnih radnji). Svaki ritual ima vlastitu simboliku koja se veže na cilj rituala, određenu repetitivnu radnju, vrijeme i prostor održavanja rituala koji su simbolički povezani sa samim ritualom, te vršitelja radnje koji se ističe specifičnim odjevnim predmetima i dodacima. Svaki element je sastavni dio koji čini i oblikuje ritual.

1.1. Sakralni i profani rituali

Francuski sociolog Emile Durkheim definira ritual kao sustav vjerovanja u društvu koji se sastoji od sakralnog i profanog aspekta.³ Sustavi vjerovanja su izrazi prirode svetoga u kojem ritual oblikuje ponašanje pojedinca u društvu. Durkheim smatra da je funkcija rituala izražavanje i oblikovanje pravila za djelovanje u aspektu svetog, ali i za prelazak iz svetog u svjetovno. Zaključuje da je ritual sastavni dio svakog društva koji se ostvaruje kroz ponavljajuće krugove interakcije, emocija i simbola. Proučavanjem ritualnog ponašanja plemena u Australiji, Durkheim zaključuje da je svakodnevna komunikacija u društvenom sustavu oblik neformalnog rituala. Primjeri takvih rituala su kratki razgovori i pozdravi, te razne društvene aktivnosti koje uključuju pažnju, emocije i simboličke akcije korištene kako u društvu, tako i od strane pojedinca.⁴

---

¹ Bell, *Ritual*.

² Payne, Barbera, *A Dictionary of Cultural and Critical Theory*.

³ Durkheim, *Elementarni oblici religijskog života*.

⁴ Isto.

Kao oblik društvene aktivnosti, kako ga definira Durkheim, ritual sadrži najmanje dva vršitelja radnje, dvije osobe koje su fizički dovoljno bliske, dijele jednaka moralna načela i kolektivnu svijest kako bi time stvarale ritmičke i sinkronizirane pokrete u ritualnoj radnji. Naglašava i da ritual utječe na svakog sudionika, što naziva ritualnim procesom pojedinca.

Opisuje ga kao simbolički prikaz emocionalnog segmenta u ritualu i sposobnost razvitka svijesti o sebi kroz razne društvene rituale. Primjer je kazališna predstava koju svaki gledatelj doživljava na osobnoj razini kroz interpretaciju i emocije, a na društvenoj kroz sam sadržaj i radnju predstave.⁵

Po Durkheimu osobna svijest se stvara i oblikuje kroz društvenu interakciju i društvene rituale.⁶ Suprotno njegovom stajalištu, ja oblikujem i razvijam svoju svijest istražujući osobne rituale kroz svoju umjetničku praksu ili umjetničke radove. Društveni rituali i interakcije potvrđuju moju osobnu svijest i njen razvoj kroz izložbe. Rituali ovise o sustavu u kojem se nalaze i ustaljenom vjerovanju unutar sustava. Mnogi profani i sakralni rituali nastaju iz mita, a dobar primjer je proslava Nove godine kojom se paganski mitovi o stvaranju svijeta povezuju s Božjem stvaralački činom. Uz Novu godinu, postoji mnogo blagdana i događaja koji su u suštini rituali, ponavljajuće priče mita, bez obzira jesu li sakralni ili profani. Primjeri takvih blagdana su Uskrs, Božić i Valentinovo.

Veza između profanog i sakralnog jest i ritual prijelaza koji, prema Arnoldu van Gennepu, predstavlja oblik prelaska iz jednog perioda života u drugi. Takav ritual mijenja položaj pojedinca i definira njegov život u zajednici ili društvu u kojem živi. Primjer rituala prijelaza možemo pronaći i u hinduizmu pod nazivom *Dva puta rođeni* u kojem pojedinac prolazi kroz ritual koji simbolizira smrt i ponovno rođenje.⁷ Svi rituali prijelaza okarakterizirani su nekim oblikom simboličke ritualne smrti iz koje dolazi do ponovnog rođenja: to može biti odvajanje od majke, ritual obrezivanja, iskušenje patnje.⁸ Pod istovjetne rituale spadaju i rituali povezani s rođenjem (krštenje), pubertetom i inicijacijom, pripadnosti određenoj zajednici ili društvu, bračni rituali, rituali povezani sa začecem i smrću.

---

⁵ Durkheim, *Elementarni oblici religijskog života*.

⁶ Isto.

⁷ Ritual *Dva puta rođeni* temelji se na uvjerenju da je osoba prvi puta fizički rođena, a drugi puta duhovno. Drugo rođenje se događa kada pojedinac preuzme svoju ulogu u društvu. Drugi naziv za taj ritual je "Dvija".

⁸ Van Gennep, *The Rites of Passage*.

Pored rituala prijelaza, Catherine Bell navodi i rituale razmjene i zajedništva koji stvaraju i oblikuju međuljudske odnose i odnose između ljudi i drugih živih bića. Cilj tih rituala je stvaranje dubokog osjećaja povezanosti s drugim bićima. Postoje rituali koji uspostavljaju i popravljaju poredak u društvu ili kozmosu, kao i rituali posta i gozbe koji se baziraju na povezanosti tjelesnog i duhovnog pročišćenja te slavlja unutar zajednice. Politički rituali, kao što je krunidba kraljeva, kanali su komunikacije između članova različitih statusnih klasa koji aktualiziraju podređenost puka vladaru. Mnogi od tih oblika rituala ne doživljavaju se kao rituali, već su prihvaćeni kao oblik tradicije, pritom dubinsko značenje i povijest iz koje proizlaze.⁹

Sakralni rituali se odvijaju na posebnim mjestima i u posebnim uvjetima, kao što su crkve, hramovi ili bilo koje drugo posvećeno mjesto koje izdvaja pojedinca iz svakodnevnog svjetovnog okruženja. Veliki broj ritualnih oblika u kršćanstvu izvođenja su dijelova iz Svetog pisma. Primjer toga je primanje hostije u sakramentu euharistije: pojedinac simbolički postaje sudionik Isusove posljednje večere, te samim uzimanjem hostije potvrđuje učenja i vjerovanja katoličke Crkve. Mišljenja sam da kroz takve ritualne radnje pojedinci ispunjavaju svoje psihološke i emocionalne potrebe, pobjeđuju strahove (npr. strah o nepoznatom), smanjuju ili otklanjaju tjeskobu i time postižu egzistencijalno olakšanje.

Iako postoje razlike između sakralnih i profanih rituala, smatram da njihovo striktno odvajanje nije moguće zbog subjektivnog doživljaja svetosti i sakralnosti kod svakog pojedinca ili grupe ljudi. Primjer je ritual pročišćenja koji nekima predstavlja duhovno čišćenje od sila koje nanose nesreću te oblik žrtve i zahvale božanskoj sili (npr. post u Korizmi), dok drugima može biti iscjeljivanje na tjelesnoj razini (npr. čišćenje organizma od toksina). Između sakralnih i profanih rituala postoje brojni zajednički elementi i karakteristike, kao što su osjećaj poštovanja prema sebi i drugima, te prema onome što pojedinac smatra da je za njega sveto. Naprimjer, kod sakralnog rituala služenja Svete mise kruh i vino simbolički predstavljaju Kristovo tijelo i krv, a kod profanog obiteljskog nedjeljnog ručka dijeljenje kruha predstavlja zajedništvo i pripadnosti skupini. Njihov cilj, ostvarivanje međusobne povezanost, zajedništva i bliskost, sličnog je, ali s različitim shvaćanjem dubljeg smisla i doživljaja svetog.

---

⁹ Bell, *Ritual*.

1.2. Osobni rituali

Osobnim ritualima daje se značaj određenim trenutcima svakodnevice, određuje smjer za razvoj svijesti i definiranje identiteta. Smatram da je njihova svrha oživljavanje i davanje značaja važnom trenutku ili periodu života te da, kao i svi rituali, služe za ostvarivanje veze između vanjskog i unutarnjeg svijeta, te osiguravaju osjećaj pripadnosti i mogućnost produblivanja razine osobne svijesti. Koristeći osjetila i proširujući intuitivno znanje, osobni rituali pridaju značenje mom životu i donose osjećaj stabilnosti.

U prakticiranju osobnih rituala veliku ulogu imaju ponavljajuće, repetitivne radnje koje mogu biti bilo koja aktivnost sa svrhom i subjektivnim značenjem, a izvršava se u određeno vrijeme, na određenom mjestu, uvijek na isti način. To može biti ispijanje kave, šetnja ili priprema radnog prostora. Neovisno o njezinoj prirodi, onog trenutka kad se zaboravi cilj rituala i njegovo značenje, ta aktivnost postaje samo rutina.¹⁰

Tanka je granica između rutine i rituala. Rutine su radnje koje se mehanički obavljaju, bez duhovnog značenja i simbolike za vršitelja radnje, dok su rituali prakse koje daju i stvaraju osjećaj svrhe i razvoja duhovne svijesti. Smatram da rituali imaju duhovni aspekt i spoznajno iskustvo, što rutina nema. Primjer je pranje ruku kao dio svakodnevne, osobne higijene, dok u ritualnoj praksi može biti oblik tjelesnog i duhovnog čišćenja. Izvršavanjem rituala pojedinac je usredotočen na iskustvo koje mu pruža određena radnja, dok je kod rutine jedina svrha dovršavanje radnje i postizanje cilja. Naravno, svaka rutina može postati ritual u onom trenutku kada joj se pridoda dublje značenje. Svakodnevna higijena, kao što je tuširanje, može postati ritual u trenutku kada pojedinac postane svjestan svog tijela i njegove povezanosti s umom, kao što je objašnjeno u primjeru pranja ruku. Također, iz osobnog iskustva uviđam da svakodnevna, jednostavna aktivnost kao što je, naprimjer, zapisivanje misli može biti ritual u kojem radnja označava duševno stanje postavljajući metafizičko i nematerijalno ispred

---

¹⁰ Rutina je mehanički način rada, po iskustvu i navici, bez udubljenja u srž pojma.

svjetovnog. Isto tako i u neritualnom obliku može utjecati na razvoj svijesti i kognitivnih kompetencija pojedinca.

Zaključno tome, rituali su neraskidivi dijelovi ljudske prirode i, bez obzira na njihove oblike, snažno su sredstvo za postizanje razvoja svijesti pojedinaca i osjećaja pripadnosti društvu.

2. RITUAL I UMJETNOST

Kao neraskidiv dio ljudske prirode i društva, rituali su postali i dio umjetničke prakse.

Kulturni antropolog Victor Turner govori o ritualu kao oblik transformativne društvene izvedbe obilježene interakcijom ispunjenom simbolima i značenjima. Opisuje ritual kao izvedbu koja može anticipirati neku novu stvarnost, a čovjeka kao vrstu *Homo performans* koji, kroz raznolika uprizorenje, sebi i drugima, otkriva i iskazuje vlastitu bit.

Smatram da se performans u suvremenim umjetničkim praksama može svrstati u takvu grupu izvedbi. Performans je oblik izvedbe čiji je naglasak na ideji koja se realizira umjetničkim činom. Povezanost i sličnost rituala i performansa pronalazim u konceptu vremena, mjesta i radnje, koji su kontrolirani i isplanirani prije realizacije. Kao i ritual, performans proizlazi iz ideje koja se prikazuje pokretom tijela i gesti umjetnika.

Bečki akcionist **Hermann Nitsch** povezuje ritual i umjetnost kroz svoje umjetničke akcije (hopeninge i performanse). U svojim radovima oživljava drevne rituale te podsjeća na Aristotelovu ideju o potisnutim emocijama. Vjeruje da su ljudski instinkti potisnuti zbog općeprihvaćenih društvenih normi. Nitschove umjetničke akcije sadrže isti ritualni obrazac, svaka akcija uključuje klasičnu glazbu kojom započinje jedan oblik ritualne gozbe. U nekom trenutku glazba staje i Nitsch započinje čin žrtvovanja.

Serijski performans *Orgien Mysterien Theater (Orgijski Misterijski Teatar)* uključuje motive ritualne žrtve (meso i krv životinje). Prvi performans iz serije, *Die Blutorge*, sadrži truplo janjeta, iznutrice, krv i bijelu tvar.¹¹ Tijelo je sredstvo za isticanje simboličkog sadržaja, a ritual

---

¹¹ Šuvaković, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*.

ubijanja simbolizira oslobođenje (pročišćenje) čovjeka od samog sebe i nametnutih pravila društva.¹² Nitsch često manipulira sa simbolikom kršćanskog rituala. Tako u navedenom primjeru uspostavlja vezu svog umjetničkog rada s Isusovim raspećem i žrtvom, dok korištenjem pravog mesa i krvi desimbolizira Euharistiju. U kontekstu umjetnosti i rituala, Nitsch se bavi izravnim prenošenjem i interpretacijom drevnih rituala u svoje umjetničko djelovanje.

Sl. 1 i 2. Hermann Nitsch, *Orgien Mysterien Theater (Orgijski Misterijski Teatar)*, 1969., performans, dvorac Prinzendorf, Austrija

Konceptualna umjetnica **Marina Abramović** istražuje i tematizira odnos umjetnika i publike, fizičkih i mentalnih granica bića u traganju za emocionalnom i duhovnom promjenom.¹³

U svom radu *Umjetnik je prisutan*, ističe vrijeme, mirnoću i stanje mirovanja koje postavlja kao središnje elemente performansa. U performansu umjetnica postaje nepomični totem, a

komunikaciju sa sudionicima ostvaruje neverbalno, gledajući ih u oči i fiksirajući im pogled.¹⁴

Međusobnim djelovanjem ostvaruje se transformacija koja se odvija unutar *svetog vremena* i *svetog prostora* za promatrača i umjetnicu.

---

¹² Gržetić, "Ritualna umjetnost Hermanna Nitscha".

¹³ Cunningham, "Marina Abramović".

¹⁴ Hesemans, "Why We Should Not Try to Understand Performance Art".

Sl. 3. Marina Abramović, *Umjetnik je prisutan*, 2009., performans, Muzej moderne umjetnosti, New York

U tom primjeru umjetničke prakse pronalazim formu rituala koji se bazira na psihološkom efektu. Provodeći vrijeme sjedeći nasuprot umjetnice, gledatelj reagira različitim emocionalnim odgovorima, zbunjenošću, tugom, ljubavi i dr. Prostor u kojem se održava performans je ritualiziran, a važnost vremena se očituje kroz sadašnji trenutak i trenutne ljudske prisutnosti, osviještenost u vremenu i prostoru. Važnošću vremena i prostora izvedbe dolazi se do bitne komponente rituala, a to je prijelaz iz profanog u sveto, iz nesvjesnog u svjesno. Prijelaz se ostvaruje međusobnim promatranjem umjetnice i gledatelja te njihovom neverbalnom komunikacijom.

Performans kao verbalno ili neverbalno ponašanje/predstavljanje sebe ili društva, istražuje samu prirodu čovjeka, oblikovanja procesa spoznaje i prikaza ideje djela te, kao i sam ritual, ima svoj početak i kraj između kojih se odvijaju navedeni procesi.

Tanja Dabo, multimedijalna umjetnica čiji rad obilježava osobna promišljanja različitih društvenih fenomena koji ju okružuju, u svom radu *Točka susreta: ti i ja*, koristi svakodnevne rituale u kojima istražuje identitet, vlastitu ulogu i položaj u odnosima s najbližima. Rad se odvija kroz sedam dana u kojima umjetnica nakon razdvajanja rekonstruira zajedništvo, kroz uobičajene radnje kao što je ritual hranjenja. Dabo i njezin partner odvojeno pripremaju svoju hranu i provode ritual, dok galerija postaje mjesto susreta, a “mentalni međuprostor” ostvaren je fotografijama jela postavljenih u galeriju. Time rekonstruira zajedništvo i dekonstruira razdvojenost i usamljenost.

Hranjenje je uobičajena ljudska potreba koja postaje ritual u trenutku kada se ostvaruje njegova simbolika jedinstva i kada se pridaje važnost samoj pripremi, akciji i cilju radnje.¹⁵ Činjenica je i da ritualna radnja može postati umjetnički čin, što govori o potrebi i važnosti umjetničkog stvaralaštva kojim pojedinac, posljedično, ostvaruje transformaciju sebe i svoje svijesti.

Sl. 4. i 5. Tanja Dabo, *Točka susreta: ti i ja*, 2003., video instalacija, Galerija Miroslav Kraljević, Zagreb

¹⁵ Dević, “Tanja Dabo”.

3. KONCEPCIJA I IZVEDBA RADOVA

Likovni dio diplomskog rada nastao je kao slijed umjetničkog istraživanja realiziranog kroz dvije video instalacije i umjetničku knjigu/objekt. Likovni rad nastaje kao reakcija na vlastiti stil života, a potreba za skupljanjem i arhiviranjem podataka iz vlastitog života rezultirala je registrom šifriranih podataka koji postaju dijelovi mog umjetničkog rada.¹⁶

Usmjeravanjem pažnje, istraživanjem i otkrivanjem dajem značenje osobnim ritualima i vezanim ritualnim radnjama. Moji osobni rituali su izvor nadahnuća i vitalna supstanca mog kreativnog procesa, a ritualne radnje postaju medij i/ili materijal za nove umjetničke radove.

3.1. *Arhiv sjećanja*

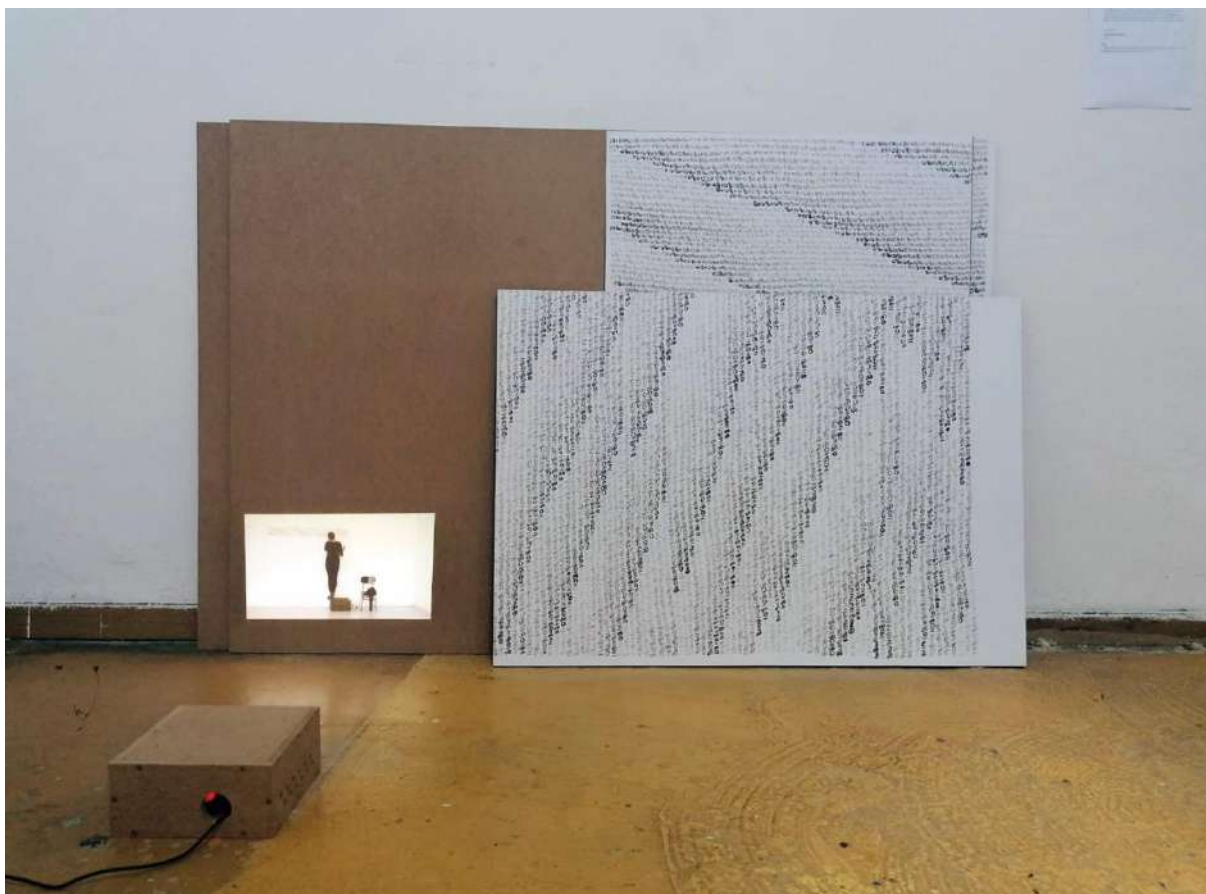
Video instalacija *Arhiv sjećanja* dokument je 24-satnog ritualnog pisanja koje se odvijalo u veljači 2019. godine, u prostorima ALU na Jabukovcu 10. *Arhiv sjećanja* umjetnički je rad koji se bavi osobnom i društvenom tematikom zanemarivanja negativnih sjećanja i osjećaja, što može dovesti do snažnih frustracija i, u najgorem slučaju, do razvoja psihičkih poremećaja ili oboljenja.

Glavni motiv mog umjetničkog rada su ručno ispisani, kontinuirano ponavljajući brojevi koji predstavljaju kalendarske datume kao simbole meni traumatičnih događaja/doživljaja i sjećanja na njih. Dugotrajnim procesom ispisivanja brojeva rukom prolazim kroz postupak prisjećanja, analize, destrukcije sjećanja i rješavanja problema. Time stvaram vezu između svjesnog i nesvjesnog jer tijekom pisanja dolazi do nenamjernog miješanja znamenki ili dodavanja onih koje nikako nisu povezane s određenim datumom; sjećanje postaje samo skup brojeva na papiru koji, iz daljine, stvaraju dojam titrave, dinamične površine.

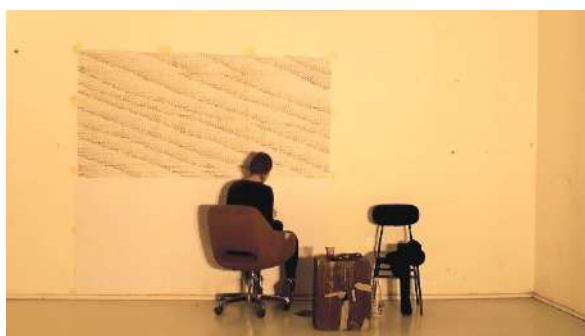
Rad se sastoji od šest grafičkih cjelina i video dokumentacije 24-satnog procesa pisanja.

---

¹⁶ Registar je službena knjiga u koju se upisuju pravno važne činjenice, akti, postupci ili događaji.

Sl. 6. *Arhiv sjećanja*, 2019./2020., video instalacija

Sl. 7. i 8. *Arhiv sjećanja*, 2019./2020., kadrovi iz video rada

Tehnički opis i postav: *Arhiv sjećanja*, 2019./2020.

Video instalacija: video rad trajanja 2 sata i 40 minuta i 6 crteža/zapisa tušem u boji sepije, kaširanih na MDF ploče, dimenzija 70 cm x 100 cm x 1 cm.

Postav *Arhiva sjećanja* se sastoji od 6 kaširanih crteža/zapisa, postavljenih uz/na zid i video dokumentacije koja prikazuje 24 sata ispisivanja odabranog skupa brojeva i vizualnih promjena koje se događaju tijekom procesa. Video dokumentacija projicira se na stražnju stranicu jedne od MDF ploča.

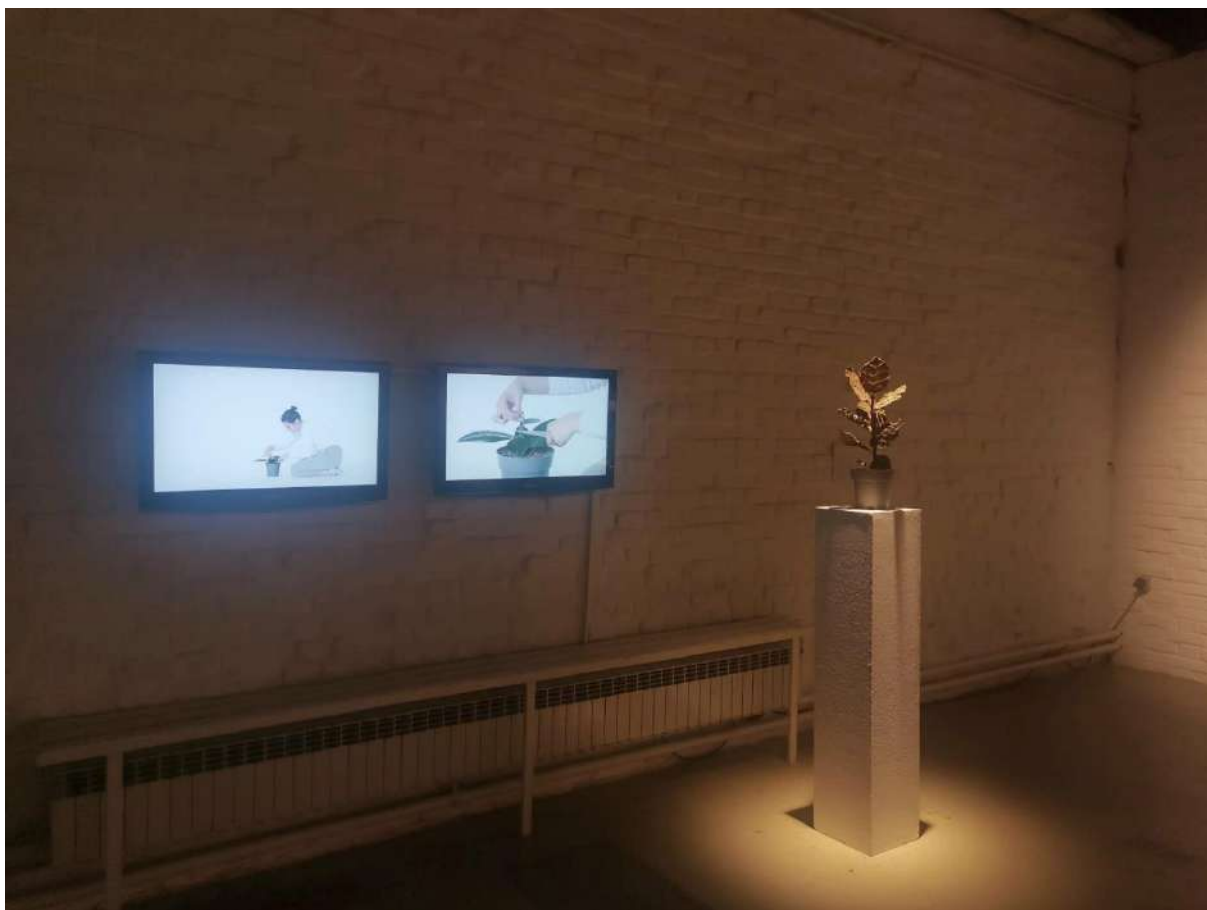
3.2. *Rewind (Premotavanje)*

Video rad *Rewind* prikazuje izvođenja ritualnog rezanja i destrukcije biljke *Ficus el. Robusta*.¹⁷ Rezanje biljke ne odvija se proizvoljnim rutinskim rezovima; pri sjeckanju pažljivo pratim obrasce rasta, anatomije i strukture listova, stabljika, korijenja. Repetitivnim rezanjem dijelova biljke dolazi do njenog uništavanja, a proces se reflektira i na mene, vršiteljicu radnje. Stav tijela u klečećoj/molitvenoj pozi sugerira položaj pokornosti, a ja, kao izvođačica ritualnog rezanja postajem i sama žrtva, umorna i opterećena posljedicama dugotrajnog klečanja i mehaničkog ponavljanja radnji.

U videu je prikazan obrnuti proces radnje, kroz postupnu sintezu izrezanih dijelova biljke. Izvedeni ritual uništavanja transformira se u ritual ponovnog rođenja, nicanja i rasta biljke. U obrnutom slijedu radnje destrukcija postaje konstrukcija, a izvođačica rituala iz stanja umora prelazi u budnost. Tako ja, kao izvođačica rituala, u međudnosu s biljkom *Ficus el. Robusta* kao ritualnim objektom, ukazujem na fragilnost zauzetih pozicija. Ritualnim pristupom i odnosom prema objektu/biljci, cilj mi je osvijestiti važnost prirodnog okoliša i nemogućnost egzistiranja i razvoja čovjeka bez raznolikog biljnog svijeta.

---

¹⁷ *Ficus el. Robusta* je stablo iz porodice dudova (*Moraceae*), <https://www.plantea.com.hr/fikus-gumijevac/>.

Sl. 9. *Rewind (Premotavanje)*, 2021., video instalacija

Sl. 10. i 11. *Rewind (Premotavanje)*, 2021., kadrovi iz video rada

Kao derivat opisanog rituala, kroz proces rekonstrukcije biljke ručnim prišivanjem biljnih ostataka, nastao je novi umjetnički rad, krhki *Podsjetnik* na razarajuće posljedice ljudskog djelovanja na prirodni okoliš.

Sl. 12. *Podsjetnik*, 2021., skulpturalni objekt

Tehnički opis i postav: *Rewind (Premotavanje)*, 2021.

Video instalacija: dvokanalni video rad trajanja 20 minuta (snimatelji Ivan Tripar i Goran Škofić, supervizor Goran Škofić; montaža Goran Škofić i Lucija Mihić) i skulpturalni objekt, *Podsjetnik* (kombinirane tehnike i materijali. Dimenzije: 10 cm x 21 cm x 9 cm).

Postav uključuje dva TV prijemnika obješena na zid u visini očišta i skulpturalni objekt na postamentu. Jedan video prikazuje širi kadar, a drugi prikazuje bliži pogled na radnju.

3.3. Registrator rituala

Umjetnička knjiga *Registrator rituala* podijeljena je u pet svezaka koji sadrže kompozicije šifriranih, "arhiviranih" podataka mojih akcija i misli. Svaki svezak zasebna je likovna cjelina različitih ponavljajućih aktivnosti, neovisan o drugome. Teme kojima se bavim u umjetničkoj knjizi su rituali trčanja (*Sa sporošću punom značenja*), pisanja (*Fermentacija duše*), čitanja (*Život u dva svijeta*), ispijanja kave (*To je bio miris prošlog života*) i šivanja (*Elementarna stvarnost*).

Svezak *Sa sporošću punom značenja* prikazuje bilježenja promjene moje brzine kretanja kroz deset dana. Listanjem sveska dobiva se dojam koračanja po papiru zbog namjerne promjene položaja motiva na stranicama. Svezak *Fermentacija duše* sadrži Baudelairovu pjesmu *Čitatelju (Cvjetovi zla)* prevedenu u osobni kod. Listanjem sveska, pjesma se vizualno postupno upotpunjuje i završava cjelovitom kodiranom pjesmom. U svesku *Život u dva svijeta* prikazujem deset dana čitanja različitih priča te pisanja i crtanja bilježaka i misli kojima odlutam prilikom čitanja. Svezak *To je bio miris prošlog života*, prikazuje šalicu i promjena koje nastaju u njoj prilikom ispijanja kave. Fotografijama bilježim smanjivanje nivoa tekućine, od vrha do dna šalice. Listanjem sveska želim prikazati protok vremena i ljudskog života koji nestaje, kao i kava u šalici. Sveskom *Elementarna stvarnost* prikazujem namjeru za *ušivanjem* ideja i motiva u umjetnički rad. Vizualni sadržaj ove sveske u korelaciji je s prije opisanim video radom *Rewind (Premotavanje)*.

Naslovi svezaka i ručno izrađene korice/omoti asocijativno se povezuju sa sadržajem. Omoti su obloženi obojanom pamučnom tkaninom. Crvenu boju povežujem s ritualom trčanja, a nastaje prokuhavanjem pamučne tkanine u natrijevom kloridu i malinama. Plava boja nastaje prokuhavanjem cvijeta graška, a povežujem ju s ritualom pisanja. Dodavanjem natrijevog klorida u običnu vodu dobivam zelenu boju koju povežujem s ritualom šivanja. Ljubičasta boja

nastaje prokuhavanjem cvijeta graška s nekoliko kapi limuna, a povezujem ju s ritualom čitanja.

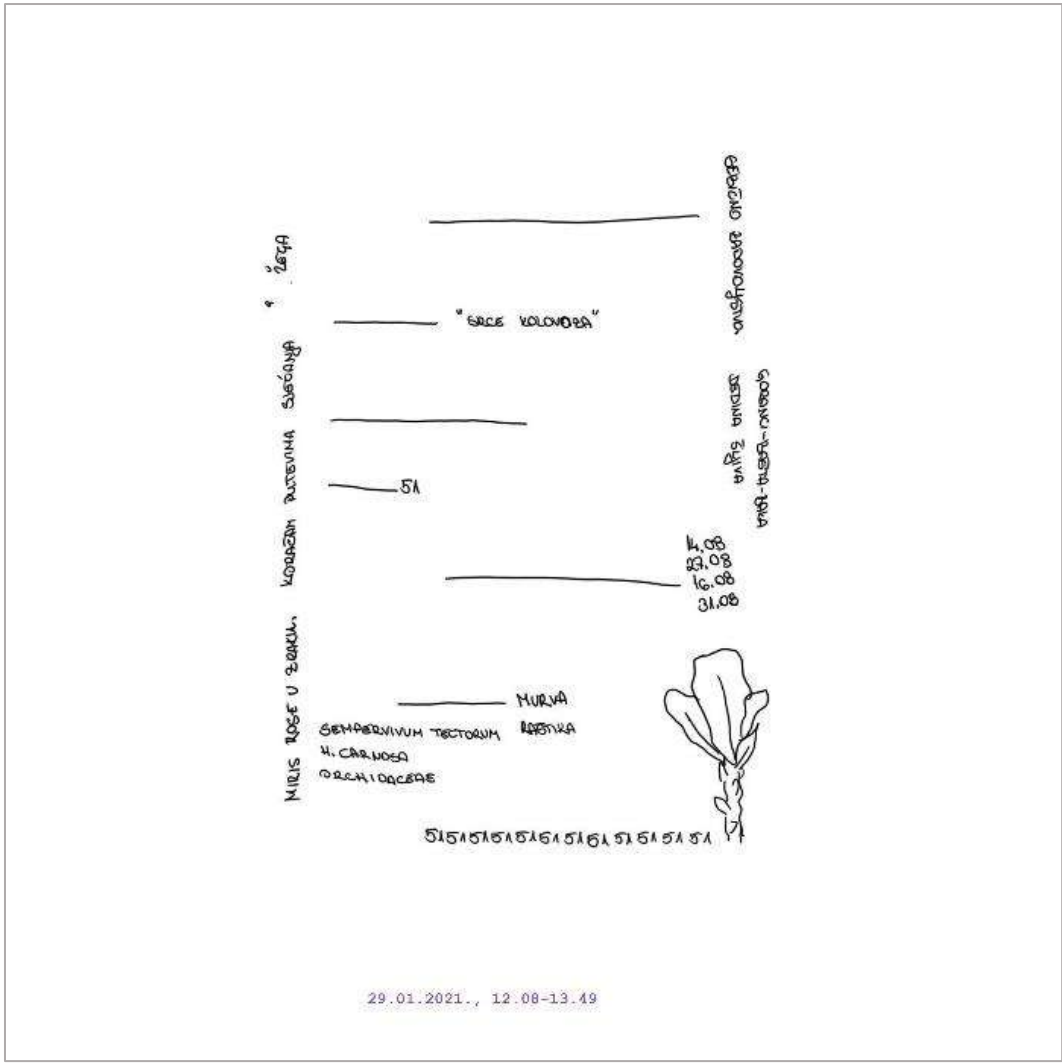
Pet svezaka različitih sadržaja povezani su jedinstvenim omotom, mapom za pohranu obojanom sipinim crnilom. Sadržaj mape/registratora podložen je promijeni i dopunjavanju.

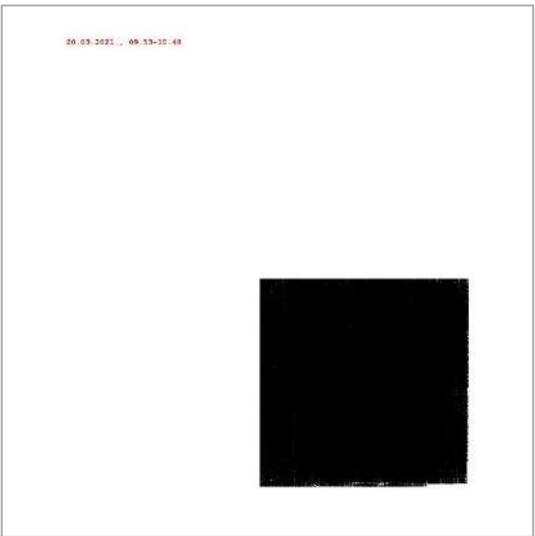
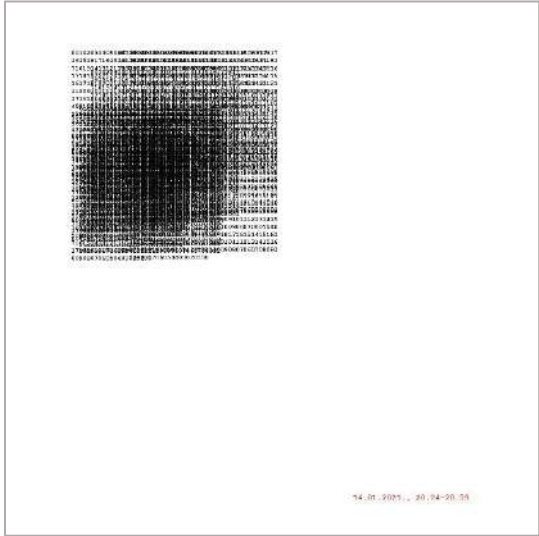
Sl. 13. i 14. *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *Fermentacija duše*, detalji

Sl. 15. i 16. *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *To je bio miris prošlog života*, detalji

Sl. 17. Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Život u dva svijeta, detalj

Sl. 18. i 19. Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Sa sporošću punom značenja, detalji

Sl. 20. *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *Elementarna stvarnost*, detalj

Tehnički opis: *Registrator rituala*, 2021.

Umjetnička knjiga s pet svezaka (digitalni tisak; korice svakog sveska ručno su izrađene od pamučnog platna obojanog biljnim bojilima; dimenzija registratora 18 cm x 18 cm x 1 cm, dimenzija sveska 17 cm x 17 cm x 0,1 cm).

4. Popis literature

Bell, Catherine. *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press, 1997.

Budanec, Goran. "Ritualno, obredno i ezoterično u hrvatskoj performativnoj umjetničkoj praksi". *Život umjetnosti* 91, br. 2 (2012): 54–67. <https://hrcak.srce.hr/185650> (pristupljeno 7. lipnja 2021.).

Cunningham, John M. "Marina Abramović". U: *Encyclopedia Britannica Online*, posljednja izmjena 4. kolovoza 2021. <https://www.britannica.com/biography/Marina-Abramovic> (pristupljeno 30. kolovoza 2021.).

Dević, Ana. "Tanja Dabo – Točka susreta: ti i ja". Galerija Miroslav Kraljević, 2003. <https://gmk.hr/vijesti/tanja-dabo-tocka-susreta-ti-i-ja/> (pristupljeno 16. lipnja 2021.).

Durkheim, Emile. *Elementarni oblici religijskog života: totemistički sustav u Australiji*. Prijevod: Aljoša Mimica. Zagreb: Jesenski i Turk – [Hrvatsko sociološko društvo](http://hrvatsko-sociološko-društvo.org), 2008.

Gennep, Arnold van. *The Rites of Passage*. Chicago: University of Chicago Press, 1960.

Gržetić, Igor. "Ritualna umjetnost Hermanna Nitscha". Mrežna stranica Igora Gržetića, 2011. <http://www.igorgrzetic.com/tekstovi/1242-2/> (pristupljeno 16. lipnja 2021.).

Hesemans, Hanna. "Why We Should Not Try to Understand Performance Art – About the ritualistic aspects of performance art: meaninglessness and rules". University College Maastricht, 11. lipnja 2017. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.23854.10562> (pristupljeno 23. srpnja 2021.).

Payne, Michael, Barbera, Jessica Rae, ur. *A Dictionary of Cultural and Critical Theory*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2013.

Šuvaković, Miško. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky – Ghent: Vlees & Beton, 2005.

Turner, Victor. *The Anthropology of Performance*. New York: PAJ Publications, 1988.

5. Popis ilustracija

Poglavlje 2. RITUAL I UMJETNOST

Sl. 1. Hermann Nitsch, *Orgien Mysterien Theater (Orgijski Misterijski Teatar)*, 1969., performans, dvorac Prinzendorf, Austrija

Sl. 2. Hermann Nitsch, *Orgien Mysterien Theater (Orgijski Misterijski Teatar)*, 1969., performans, dvorac Prinzendorf, Austrija

Sl. 3. Marina Abramović, *Umjetnik je prisutan*, 2009., performans, Muzej moderne umjetnosti, New York

Sl. 4. Tanja Dabo, *Točka susreta: ti i ja*, 2003., video instalacija, Galerija Miroslav Kraljević, Zagreb

Sl. 5. Tanja Dabo, *Točka susreta: ti i ja*, 2003., video instalacija, Galerija Miroslav Kraljević, Zagreb

Poglavlje 3. KONCEPCIJA I IZVEDBA RADOVA

Sl. 6. Lucija Mihić, *Arhiv sjećanja*, 2019./2020., video instalacija

Sl. 7. Lucija Mihić, *Arhiv sjećanja*, 2019./2020., kadar iz video rada

Sl. 8. Lucija Mihić, *Arhiv sjećanja*, 2019./2020., kadar iz video rada

Sl. 9. Lucija Mihić, *Rewind (Premotavanje)*, 2021., video instalacija

Sl. 10. Lucija Mihić, *Rewind (Premotavanje)*, 2021., kadar iz video rada

Sl. 11. Lucija Mihić, *Rewind (Premotavanje)*, 2021., kadar iz video rada

Sl. 12. Lucija Mihić, *Podsjetnik*, 2021., skulpturalni objekt

Sl. 13. Lucija Mihić, *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *Fermentacija duše*, detalj

Sl. 14. Lucija Mihić, *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *Fermentacija duše*, detalj

Sl. 15. Lucija Mihić, *Registrator rituala*, 2021., knjiga umjetnika, svezak *To je bio miris prošlog života*, detalj

Sl. 16. Lucija Mihić, Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak To je bio miris prošlog života, detalj

Sl. 17. Lucija Mihić, Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Život u dva svijeta, detalj

Sl. 18. Lucija Mihić, Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Sa sporošću punom značenja, detalj

Sl. 19. Lucija Mihić, Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Sa sporošću punom značenja, detalji

Sl. 20. Lucija Mihić, Registrator rituala, 2021., knjiga umjetnika, svezak Elementarna stvarnost, detalj